

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Розглянуто актуальні питання формування облікової політики підприємства в частині дебіторської заборгованості

Ключові слова: дебіторська заборгованість, організація бухгалтерського обліку, облікова політика

Постановка проблеми. Раціональна організація бухгалтерського обліку за допомогою такого інструмента, як облікова політика підприємства, є основою для забезпечення ефективного використання ресурсів для власника й системи управління підприємством, а також забезпечення справедливого перерозподілу доходів для працівників і суспільства. Ефективно організований бухгалтерський облік, зокрема, і в частині дебіторської заборгованості, є джерелом інформації для управлінського персоналу підприємства при прийнятті рішень щодо задоволення потреби в оборотних коштах і забезпечення платоспроможності підприємства.

Мета дослідження полягає у висвітленні облікової політики підприємства в частині дебіторської заборгованості як елемента організації бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш вагомі дослідження питань регулювання організації бухгалтерського обліку на рівні держави та підприємства провели вчені Ф.Ф. Бутинець, М.Л. П'ятов, Я.В. Соколов. Проблемним питанням облікової політики присвячено наукові праці Т.В. Барановської, Ю.А. Вериги, М.І. Гордієнко, С.М. Деньги, В.М. Жука, Л.Г. Ловінської, М.Г. Михайлова, М.С. Пушкаря, І.Б. Стефанюка. З урахуванням напрацювань вчених, необхідним є дослідження можливостей удосконалення облікової політики підприємства як інструмента організації бухгалтерського обліку, зокрема, в частині способів оцінки дебіторської заборгованості та її облікового відображення.

Виклад основного матеріалу. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку, а відповідно й формування облікової політики як її складової, відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [2] несе власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів.

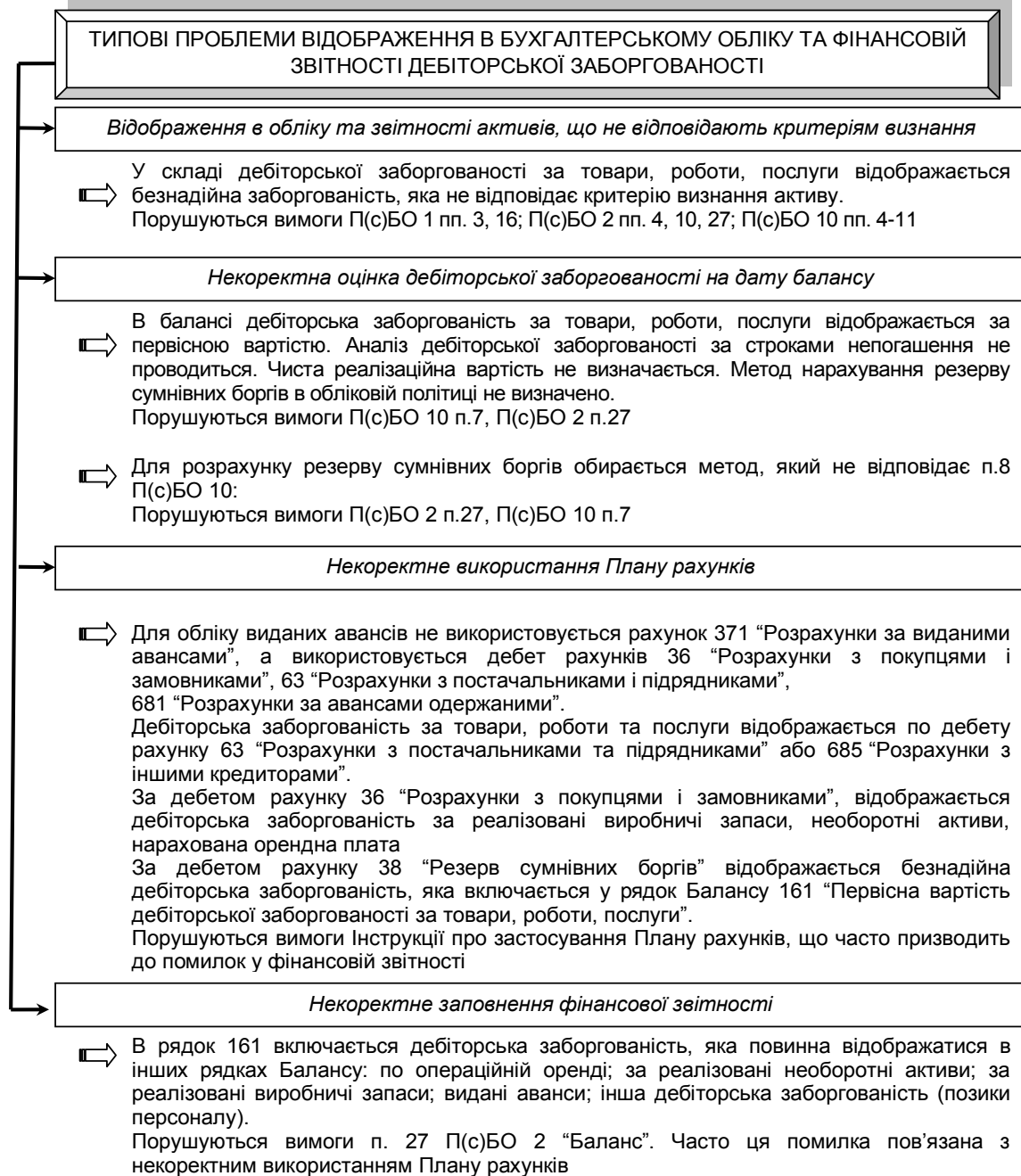
Організація бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості покупців та замовників передбачає виконання ряду завдань: визначення елементів облікової політики щодо дебіторської заборгованості покупців та замовників і закріплення їх відповідними розпорядчими документами; достовірне, своєчасне, повне та безперервне відображення господарських операції пов'язаних дебіторською заборгованістю покупців та замовників; обробка даних щодо дебіторської заборгованості покупців та замовників за допомогою відповідних облікових процедур, прийомів та способів; складання звітності про стан дебіторської заборгованості покупців та замовників на основі отриманої та обробленої інформації. Правильно організований бухгалтерський облік дебіторської заборгованості сприяє попередженню прострочення термінів платежів та не доведення заборгованості до стану безнадійної.

Процедура підготовки облікової політики¹ є першим і важливим кроком організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на підприємстві.

¹ Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність", облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку у багатьох випадках передбачають можливість вибору одного варіанта з декількох запропонованих методів і процедур, застосування яких і визначає облікову політику. Вибір параметрів облікової політики передбачає велику відповідальність управлінського персоналу підприємства.

Для надання пропозицій щодо облікової політики дебіторської заборгованості доцільним є розгляд основних проблемних питань, які виникають при відображенні в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності дебіторської заборгованості (рис. 1).

Рис. 1. Проблемні питання бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, які варто врахувати при формуванні облікової політики

подання фінансової звітності, тобто це система, яка передбачає самостійний вибір підприємством певних і конкретних методик, форми і техніки ведення бухгалтерського обліку, виходячи з чинних нормативних актів і особливостей діяльності підприємства.

Основним джерелом регулювання облікової політики на підприємстві є Наказ про облікову політику. В дослідженні С.Л. Берези запропоновано також передбачати в Наказі про облікову політику наступні елементи облікової політики: розмежування видів діяльності; віднесення заборгованості до сумнівної; порядок створення резерву сумнівних боргів; порядок віднесення отриманих векселів до фінансових або товарних; порядок списання дебіторської заборгованості [1, с. 41]. На наш погляд, доцільно, дещо змінити та доповнити цей перелік елементів облікової політики та представити їх у наступному вигляді: види діяльності підприємства, форма ведення обліку, визнання та оцінка дебіторської заборгованості, класифікація дебіторської заборгованості, визнання заборгованості сумнівною, метод та період нарахування резерву сумнівних боргів, визнання заборгованості безнадійною, порядок списання безнадійної заборгованості (табл. 1).

Таблиця 1. Елементи облікової політики підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості

№ з/п	Елемент облікової політики	Характеристика елементу облікової політики
1	Види діяльності підприємства	Необхідно чітко визначити види діяльності, якими займається підприємство, від цього залежить вибір заборгованості на яку нараховується резерв. Окремо зазначити перелік видів діяльності, що входять до операційної фінансової та інвестиційної
2	Форма ведення обліку	Зазначення форми ведення бухгалтерського обліку, що безпосередньо впливає на сукупність та послідовність використання облікових регістрів. Форма ведення обліку може бути ручна (журнальна, журнально-ордерна та ін.) і комп'ютеризована
3	Визнання та оцінка дебіторської заборгованості	Визнання дебіторської заборгованості як активу здійснюється якщо: існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод; сума дебіторської заборгованості може бути достовірно визначена. У випадку із заборгованістю покупців та замовників додаються ще дві умови: покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на актив; підприємство продавець не здійснює надалі управління та контроль за реалізованим активом Передбачити в наказі додатково умови застосування оцінки заборгованості за справедливою вартістю, що відповідає вимогам концепції управління вартістю підприємства
4	Класифікація та аналітика дебіторської заборгованості	Необхідно передбачити та закріпити в Наказі перелік класифікаційних ознак та види на які поділяється дебіторська заборгованість для тих чи інших управлінських потреб та вказати відповідно до обраної класифікації розрізи аналітики для обліку заборгованості
5	Визнання заборгованості сумнівною	Зазначаються критерії визнання дебіторської заборгованості сумнівною і джерела отримання інформації, а саме: прострочення боржником терміну погашення (підтвердженням є договори або рахунки); порушення справи про визнання боржника банкрутом (підтвердження – відповідні постанови суду)
6	Період та метод нарахування резерву сумнівних боргів	Визначити термін проведення інвентаризації дебіторської заборгованості для створення резерву сумнівних боргів: на початку чи в кінці року. Зазначається вид методу нарахування резерву, а також терміни та підстави його нарахування: – на підставі платоспроможності окремих дебіторів (зазначити перелік документів за якими визначається така платоспроможність); – на підставі класифікації дебіторської заборгованості за термінами її виникнення (зазначити на які групи за строком вона розподіляється)
7	Визнання заборгованості безнадійною	Визначаються критерії віднесення дебіторської заборгованості до безнадійної відповідно до бухгалтерського та податкового законодавства
8	Порядок списання безнадійної заборгованості	Зазначити порядок за яким списується безнадійна заборгованість, зокрема закріпити в Наказі, що заборгованість списується з балансу відповідно до розпорядження керівника на підставі проведеної інвентаризації та письмового обґрунтування доцільності списання

Наведені в табл. 1 елементи облікової політики повинні обов'язково знаходити своє відображення в Наказі про облікову політику підприємства і зазначенням обраних альтернативних варіантів за відповідними розрізами. До Наказу потрібно скласти відповідні додатки, серед яких повинні бути і такі, що безпосередньо стосуються обліку дебіторської заборгованості. Необхідними є наступні додатки які безпосередньо регулюють облік дебіторської заборгованості покупців та замовників: робочий план рахунків; положення про ведення претензійно-позовної роботи; посадові інструкції бухгалтера по веденню розрахункових операцій; реєстри аналітичного обліку дебіторської заборгованості; порядок створення та використання резервів підприємства (зокрема резерву сумнівних боргів) та графік документообороту (зокрема в частині розрахункових операцій).

Висновки та пропозиції. Раціонально організована система бухгалтерського обліку сприяє оптимізації фінансового та трудового навантаження його ведення. Керівництву підприємства з метою отримання повної й оперативної інформації про фактичний на даний момент стан та перспективу погашення заборгованості з боку контрагентів доцільно забезпечити ефективну організацію цієї ділянки обліку із залученням відповідних фахівців. Організація обліку дебіторської заборгованості – це процес, який дає змогу вчасно виявляти проблемні моменти та вживати заходи щодо відновлення платоспроможності покупців та замовників.

Рівень організації обліку дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах є досить низьким, оскільки серед основних елементів облікової політики щодо даного об'єкту увага приділяється лише методиці розрахунку резерву сумнівних боргів, а інші моменти, в переважній більшості випадків, залишаються без уваги. Враховуючи це, запропоновано елементи облікової політики, які стосуються заборгованості покупців і замовників та підлягають регламентації у Наказі про облікову політику підприємства. До таких елементів належать: види діяльності підприємства, форма ведення обліку, визнання та оцінка дебіторської заборгованості, класифікація дебіторської заборгованості, визнання заборгованості сумнівною, метод та період нарахування резерву сумнівних боргів, визнання заборгованості безнадійною, порядок списання безнадійної заборгованості.

Список використаних літературних джерел:

1. Береза С.Л. Побудова облікової політики відображення грошових активів та дебіторської заборгованості / С.Л. Береза // Вісник Житомирського державного технологічного університету – 2003 – №1(23). – С. 35-44.
2. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0893-99&p=1292864561521438>.

СУПРУНОВА Ірина Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фундаментальних економічних дисциплін Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2012 р.